

کاربرد میکرواستخراج فاز مایع از فضای بالای - کروماتوگرافی گازی برای تعیین مقدارهای بسیار ناچیز ایزوآمیل استات

مسعود کیخوائی*⁺، سمانه میرمحمدی صدرآبادی

زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده علوم، گروه شیمی، صندوق پستی ۶۷۴ - ۹۸۱۳۵

چکیده: در این پژوهش کارایی فناوری میکرواستخراج فاز مایع از فضای فوقانی - کروماتوگرافی گازی موئینه، برای استخراج و تعیین مقدارهای بسیار ناچیز ایزوآمیل استات در نمونه‌های حقیقی مورد بررسی قرار گرفته است. از ۲/۵ میکرولیتر از بنزین الکل به عنوان حلال استخراج کننده استفاده شد و پارامترهای مؤثر بر استخراج به شرح زیر بهینه شدند: سرعت به هم خوردن نمونه ۱۲۵۰ دور در دقیقه، زمان استخراج ۱۵۰ دقیقه، دمای محلول ۳۰/۰ درجه سانتیگراد و مقدار نمک اضافه شده برای ازدیاد قدرت یونی محلول، ۰/۳۴ گرم بر میلی‌لیتر. با این شرایط، حد تشخیص روش برای ایزوآمیل استات ۰/۵ میکروگرم بر لیتر محاسبه شد. محدوده خطی منحنی کالیبراسیون از ۱۳۰۰-۵ $\mu\text{g/L}$ با ضریب همبستگی (R^2) ۰/۹۹۹ می باشد. نمونه های آب و صابون مایع با روش پیشنهادی مورد تجزیه قرار گرفتند و مقدار انحراف استاندارد نسبی برای نمونه آب آلوده شده با ۵۰، ۲۰۰ و ۴۰۰ میکروگرم بر لیتر از ایزوآمیل استات بین ۲/۷۹-۲/۳۹ درصد و برای نمونه صابون مایع در غلظت ۲۲۰ میکروگرم بر لیتر با روش استاندارد افزایشی ۲/۷۴ درصد و با روش منحنی کالیبراسیون ۲/۴۸ درصد به دست آمد. درصد بازیابی برای نمونه آب بین ۱۰۳/۲ تا ۱۰۱/۸ درصد و برای نمونه صابون با روش استاندارد افزایشی ۱۰۳/۲ درصد و با روش منحنی کالیبراسیون ۱۰۱/۸ درصد محاسبه شد.

واژه‌های کلیدی: میکرواستخراج فاز مایع از فضای بالای، ایزوآمیل استات، کروماتوگرافی گازی موئینه، تجزیه آب.

KEY WORDS: Head Space-Liquid Phase Microextraction (HS-LPME), Isoamyl acetate, Capillary Gas Chromatography (CGC), Water analysis.

مقدمه

خطرناک است و در مورد پوست و چشم ها، این استر سبب خشکی و یا تحریک می شود [۲]. این ترکیب از دید تجاری بسیار مهم است و دارای کاربردهای ساختاری، شیمیایی و صنعتی فراوانی می باشد [۳، ۴]. به همین علت شناسایی، جداسازی و پیش تغلیظ ایزوآمیل استات در یک نمونه، اهمیت بسیار زیادی دارد. فناوری های گوناگونی

ایزوآمیل استات^(۱) و ایزوپنتیل استات^(۲) نام های عمومی برای ۳- متیل بوتیل استات^(۳) هستند. برای تهیه ایزوآمیل استات در آزمایشگاه، می توان از فرایند استری شدن فیشر استفاده کرد که یک نوع افزایش نوکلئوفیلی است (مواد اولیه شامل ایزوآمیل الکل و استیک اسید می باشند) [۱]. تنفس ایزوآمیل استات، بسیار

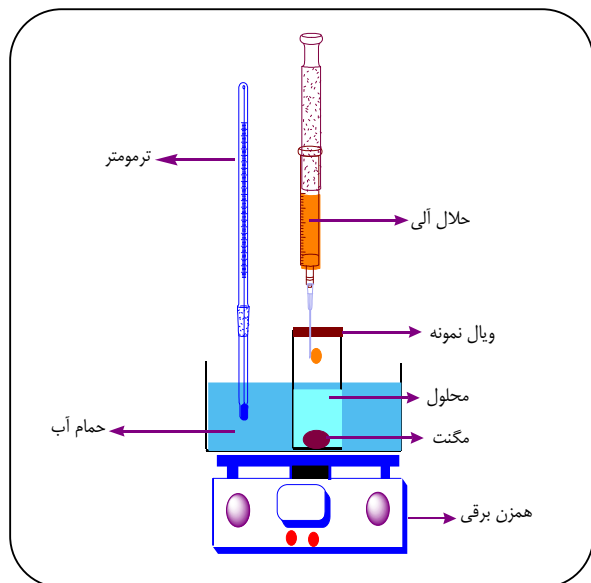
*E-mail: kaykhaii@hamoon.usb.ac.ir

*عهده دار مکاتبات

(۱) Isoamyl acetate

(۳) 3-Methyl butyl acetate

(۲) Isopentyl acetate

شکل ۱- سیستم میکرواستخراج فاز مایع از فضای فوقانی [۱۲].

ضمن آنکه ویال نمونه در حمام آب تا ۳۰/۰ درجه سانتیگراد گرم می‌شد. ۲/۵ میکرو لیتر بنزین الکل به‌عنوان حلال استخراج کننده به درون میکروسرنج کشیده و سپس میکروسرنج از محل سیتوم ویال از طریق نوک تیز میکروسرنج به درون فضای بالای ویال وارد شده و در محل ثابتی نسبت به سطح محلول نمونه قرار می‌گرفت. با فشردن پیستون سرنج، قطره آلی در نوک سوزن سرنج تشکیل و بعد از ۱۵/۰ دقیقه استخراج، قطره به درون میکرو سرنج کشیده شده و به‌طور مستقیم برای تجزیه به دستگاه کروماتوگرافی گازی تزریق می‌شد.

دستگاه‌ها و ابزار

برای برداشتن حلال استخراج کننده و تزریق به دستگاه کروماتوگرافی گازی از یک میکروسرنج GC معمولی ۱۰ میکرولیتری هامیلتون (آمریکا) با شماره ۷۰۱ استفاده شد. برای توزین از یک ترازوی تجزیه‌ای سارتوریوس مدل CP۲۲۴S، ساخت کشور آلمان استفاده شد و برای هم زدن محلول نمونه، همزن مغناطیسی ساخت شرکت هایدولف، مدل MR۳۰۰۱K ساخت کشور آلمان به کار گرفته شد. برای ثبت زمان استخراج از کرنومتر هانهارت، ساخت کشور آلمان استفاده شد.

(۱) Liquid-liquid extraction (LLE)

(۲) Stir bar sorptive extraction-solvent back extraction

بدین منظور به کار گرفته شده است که در برخی همانند استخراج مایع - مایع^(۱) زمان استخراج طولانی [۵] و در برخی دیگر مانند روش استخراج برگشتی با حلال^(۲) و جاذب کربن فعال نیاز به مصرف زیاد حلال آلی و حجم بالایی از نمونه می‌باشد [۶، ۳]. به علت اشکال‌های گفته شده، فناوری‌های آماده‌سازی نمونه که مقدارهای کمی حلال به کار می‌برند و قابلیت اتوماسیون و استفاده در محل^(۳) را داشته باشند، اهمیت بیشتری می‌یابند. بر این مینا در سال‌های اخیر روش‌های میکرواستخراج که در آنها حجم فاز استخراجی بسیار کم‌تر از نمونه است بسیار مورد توجه قرار گرفته است [۷-۱۰]. هدف از این کار توسعه یک روش ساده و حساس، با زمان آنالیز کوتاه بود که مقدارهای بسیار کمی حلال را برای دستیابی به پیش تغلیظ ایزوآمیل استات در ماتریکس‌های آبی به کار می‌برد. تکنیک میکرواستخراج با حلال بسیار ارزان و دارای دقت و حساسیت خوبی می‌باشد که می‌تواند با ساده‌ترین وسایل یعنی یک میکروسرنج انجام شود [۱۲، ۱۱].

بخش تجربی

استانداردها و واکنشگرها

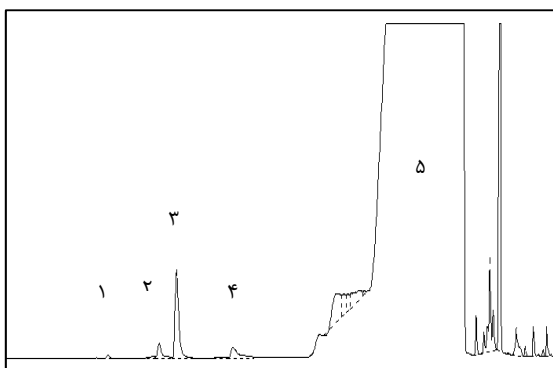
کلیه حلال‌ها و معرف‌های شیمیایی به کار گرفته شده در این پژوهش، فراورده‌ی شرکت مرک آلمان (خلوص تجزیه‌ای و بالاتر) و بدون آماده‌سازی بعدی به کار گرفته شدند. محلول آبی استاندارد ایزوآمیل استات با غلظت ۱۰۰۰ میلی‌گرم برلیتر تهیه شد و در دمای ۴ درجه سانتیگراد در یخچال نگهداری می‌شد. از رقیق کردن محلول مادر، محلول روزانه با غلظت ۱ میلی‌گرم بر لیتر تهیه می‌شد. از این محلول برای بهینه کردن (بهینه‌سازی) شرایط میکرواستخراج و همچنین تنظیم شرایط جداسازی دستگاه GC استفاده شد.

میکرواستخراج فاز مایع از فضای فوقانی (HS-LPME)

به منظور استخراج و پیش تغلیظ آنالیت مورد نظر، از سامانه‌ای مانند شکل ۱ استفاده شد.

استخراج به شرح زیر انجام می‌شد: ۵ میلی لیتر محلول نمونه در ویال ۱۰ میلی‌لیتری ریخته و سدیم کلرید با غلظت ۰/۳۴ گرم بر میلی‌لیتر اضافه شد و درب آن بسته شد. محلول نمونه به طور پیوسته با سرعت ۱۲۵۰ دور بر دقیقه هم زده می‌شد،

(۳) In situ

۱۴/۵ دقیقه

شکل ۲- کروماتوگرام نمونه صابون مایع با روش میکرواستخراج از فضای فوقانی، ۴ و ۲ و ۱- پیک مربوط به ترکیب‌های موجود در نمونه صابون، ۳- ایزوآمیل استات، ۵- بنزیل الکل (حلال).

در فضای بالای نمونه از مقدار تعادلی است و عامل پیش برنده در فصل مشترک فضای بالایی - حلال، انتشار گونه از توده گازی به داخل فاز استخراج کننده می‌باشد [۱۳]. در فرایند میکرواستخراج با حلال، استخراج به طور کامل انجام نمی‌شود و فقط کسر کوچکی از نمونه به داخل فاز استخراج کننده منتقل شده و پس از گذشت مدت زمانی، با رسیدن به تعادل غلظت نمونه در فاز استخراج کننده به بیشترین مقدار خود می‌رسد [۱۴]. بر این اساس پارامترهایی که انتقال جرم آنالیت از محلول نمونه به میکرو قطره آلی را کنترل می‌کنند، باید مشخص و بهینه شوند. پارامترهایی که انتقال جرم را کنترل می‌کنند عبارتند از: مقدار نمونه، حجم قطره آلی، دمای نمونه، زمان استخراج، نوع حلال استخراج کننده، قدرت یونی محلول، سرعت چرخش.

انتخاب جنس حلال استخراج کننده

برای دستیابی به بالاترین حساسیت، دقت و انتخابگری، چندین حلال آلی با قطبیت‌های مختلف برای استخراج آنالیت ایزوآمیل استات مورد بررسی قرار گرفتند (شکل ۳). برای انتخاب نوع حلال، ۱/۰ میکرولیتر از هر حلال به صورت جداگانه برای استخراج ۵/۰ میلی لیتر محلول نمونه آبی ۱ میلی گرم بر لیتر از آنالیت مورد نظر، که با سرعت ۴۰۰ دور در دقیقه هم زده می‌شد، برای ۵ دقیقه به کار گرفته شد. البته حلال‌های سیکلوهگزان،

ویال‌های شیشه‌ای با حجم ۱۰ میلی لیتر ساخت شرکت ساپلکو آمریکا بودند که جداره داخلی آنها به طور کامل غیر فعال شده و دارای درب سرپوش دار از جنس تفلون بودند. دستگاه کروماتوگرافی به کار گرفته شده در این پژوهش، Thermo Onix، مجهز به آشکارساز یونیزاسیون شعله^(۱) (FID) ساخت ترمو آمریکا بود. ستون کروماتوگرافی از نوع موئینه^(۲) با اندازه‌های^(۳) PETROCOL™ DH با نام تجاری ۵۰m × ۰/۲ mm ID بود و از ضخامت فیلم فاز ساکن ۰/۲۵ μm بهره می‌گرفت. برای ایجاد شعله در آشکارساز FID از کپسول هوا و مولد هیدروژن^(۴) و از گاز نیتروژن به عنوان گاز پر کننده آشکارساز^(۵) استفاده شد. دمای آشکارساز و منطقه تزریق بر روی ۲۵۰ درجه سانتیگراد تنظیم شده و تزریق در مود Split با نسبت ۱۰:۱ انجام می‌شد. گاز هلیوم با خلوص بالاتر از ۹۹/۹ درصد (شرکت سیلان - تهران) به عنوان گاز حامل با سرعت حرکت ۱ mL / min استفاده شد که تنظیم سرعت جریان^(۶) گاز حامل در همه دماهای ستون، به طور خودکار به وسیله یک نرم افزار انجام می‌شد. دمای اولیه ستون ۵۰ درجه سانتیگراد بود که بدون توقف در این دما با سرعت ۳ درجه سانتیگراد در دقیقه به دمای ۷۰ درجه افزایش یافته و برای مدت ۱ دقیقه در این دما می‌ماند. در نهایت با سرعت ۱۰۰ درجه سانتیگراد در دقیقه به دمای ۲۵۰ درجه افزایش داده می‌شد که مدت ۵ دقیقه در این دما باقی می‌ماند. در مجموع زمان کل اخذ کروماتوگرام ۱۴/۵ دقیقه طول می‌کشید. یک کروماتوگرام نوعی از نمونه صابون مایع با فناوری میکرو استخراج از فضای بالایی در شکل ۲ آورده شده است.

نتیجه‌ها و بحث

در میکرواستخراج با حلال از فضای فوقانی سه فاز ۱- بافت نمونه ۲- فضای فوقانی ۳- فاز استخراجی (حلال) و با دو فصل مشترک، بافت نمونه - فضای فوقانی و فضای فوقانی - حلال استخراجی وجود دارد. در طی میکرواستخراج با حلال از فضای بالایی ترکیب‌های شیمیایی موجود در فضای بالایی محلول به طور مستقیم به داخل قطره استخراج و تغلیظ می‌شوند. در روش HS-LPME نیرویی که منجر به فرار گونه‌ها از فصل مشترک بافت نمونه - فضای بالایی می‌شود، اختلاف غلظت گونه

(۱) Flame ionization detector

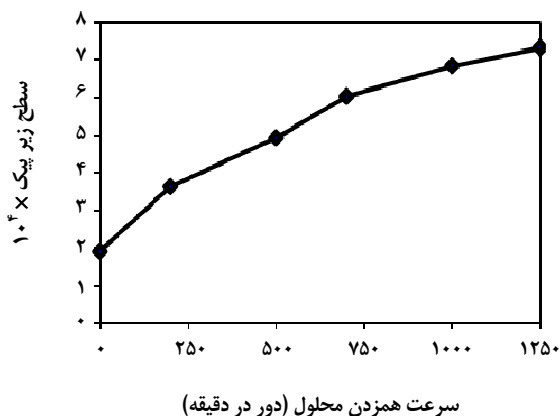
(۲) Capillary

(۳) Internal diameter

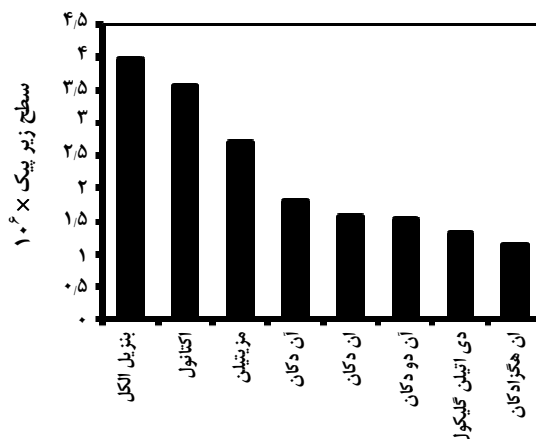
(۴) Hydrogen generator

(۵) Make-up gas

(۶) Flow rate

شکل ۴- اثر سرعت همزدن بر کارایی استخراج نسبی آنالیت

شکل ۳- میزان استخراج ایزوآمیل استات با حلال‌های گوناگون.

بهینه سازی زمان استخراج

اثر زمان بر بازدهی استخراج، در بازه زمانی $40/0 - 50/0$ دقیقه در دمای اتاق با سرعت چرخش 1250 دور در دقیقه مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به شکل ۵، پاسخ تجزیه‌ای دستگاه که معرف کارایی استخراج است، برای ایزوآمیل استات تا دقیقه $15/0$ افزایش سریعی در میزان استخراج دیده می‌شود و پس از آن با شیب خیلی ملایم‌تری افزایش صورت می‌گیرد که می‌توان گفت در این بازه، تعادل برقرار می‌شود ولی از آنجایی که روش، یک روش استخراجی کامل نیست، برای داشتن استخراج با تکرارپذیری خوب، تنها لازم است که یک زمان انتخاب شود که بین میکروقطره استخراج کننده، فضای فوقانی و محلول نمونه تعادل برقرار شده باشد [۱۵]. بنابراین زمانیکه تعادل پایدار برقرار شود، مقدار آنالیت انتقال یافته به حداکثر مقدار خود می‌رسد [۱۶]. از سوی دیگر، طولانی کردن زمان استخراج منجر به تبخیر قطره و در نتیجه کاهش حساسیت و دقت می‌شود [۱۷]. بنابراین با توجه به توضیحات داده شده، زمان $15/0$ دقیقه به‌عنوان زمان استخراج بهینه در ادامه کار انتخاب شد.

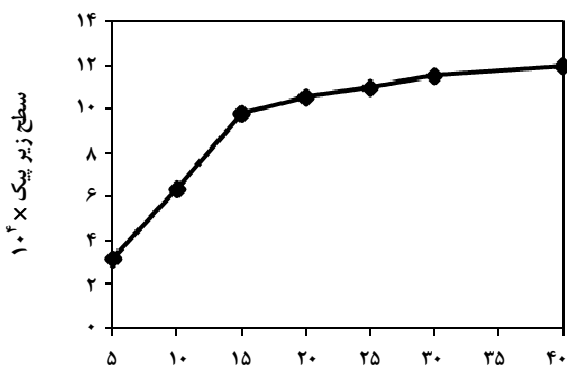
بهینه سازی حجم قطره آلی استخراج کننده

به‌کارگیری یک قطره بزرگ آلی منجر به افزایش پاسخ تجزیه‌ای می‌شود. برای پیدا کردن حجم مناسب قطره، حجم‌های $0/5$ تا $3/5$ میکرولیتری از بنزیل الکل برای استخراج ایزوآمیل استات به‌کار گرفته شد. ارتباط میان حجم قطره آلی و مساحت سطح زیر پیک کروماتوگرافی در شکل ۶ نشان داده شده است.

متیل سیکلو هگزان و تولوئن نیز بررسی شدند اما اندازه قطره بعد از $10/0$ دقیقه به‌علت فشار بخار نسبی بالای این حلال‌ها کاهش می‌یافت، و بازده استخراج بسیار ضعیفی را نشان می‌دادند بنابراین نتیجه‌های مربوط به آن‌ها در شکل نشان داده نشده است. با بررسی نمودارهای مربوط به استخراج توسط حلال‌های مختلف، معلوم شد که حلال بنزیل الکل، استخراج بیشتری نسبت به سایر حلال‌ها از خود نشان می‌دهد، بنابراین بنزیل الکل به‌عنوان حلال استخراج کننده انتخاب شد.

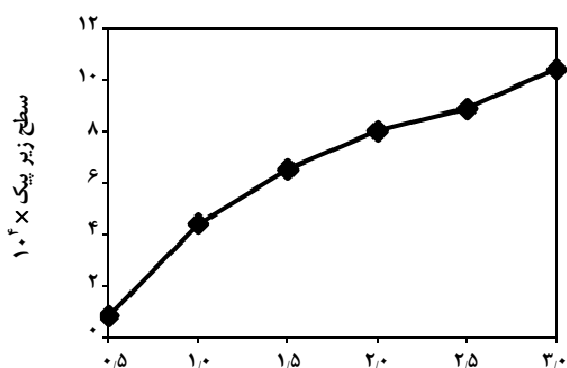
بهینه سازی سرعت همزدن

در روش HS-LPME انتقال آنالیت‌ها از محلول نمونه به فاز گازی، به‌وسیله هم‌زدن محلول نمونه می‌تواند افزایش یابد، در نتیجه راندمان استخراج افزایش می‌یابد و باعث کاهش زمان استخراج می‌شود. برای بررسی اثر سرعت هم‌زدن روی میزان استخراج آنالیت، محلول‌های استاندارد ایزوآمیل استات در دمای اتاق با سرعت‌های مختلف توسط یک مغناطیسی بر روی هم‌زن مغناطیسی هم‌زده شدند. همانطور که از شکل ۴ می‌توان دید هم‌زدن محلول نمونه، باعث افزایش کارایی استخراج تا سرعت 1250 دور در دقیقه می‌شود. سرعت‌های هم‌زدن بالاتر به‌علت پرانده شدن محلول، لرزش سیستم و در نتیجه ناپایداری قطره و تأثیری که بر روی دقت و تکرارپذیری استخراج می‌گذارد، استفاده نشد. بنابراین، سرعت چرخش 1250 دور در دقیقه به‌عنوان سرعت چرخش بهینه انتخاب شد و برای ادامه کار از همین سرعت استفاده شد.

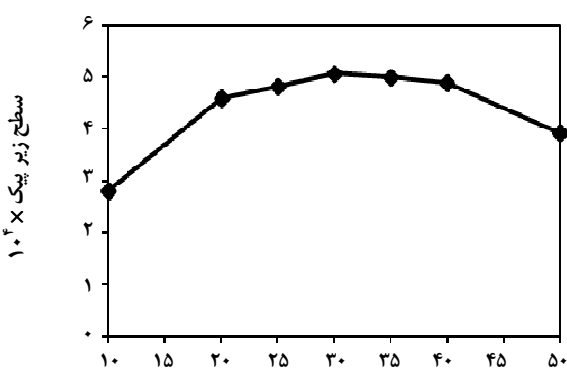
زمان نمونه برداری (دقیقه)

شکل ۵ - اثر زمان استخراج بر کارایی استخراج نسبی آنالیت.

حجم میکرو قطره (میکرولیتر)

شکل ۶ - اثر حجم قطره آلی بر کارایی استخراج نسبی آنالیت.

دمای نمونه برداری (درجه سانتیگراد)

شکل ۷ - اثر دمای محلول نمونه آبی (فاز دهنده) بر کارایی استخراج نسبی آنالیت.

همان گونه که منحنی نشان می دهد، کارایی استخراج با افزایش حجم میکروقطره آلی تا ۳/۰ میکرولیتر افزایش می یابد. حجم های بالاتر از ۳/۰ میکرولیتر به خاطر عدم استقرار قطره در نوک میکروسرنگ و افتادن آن، به خصوص هنگامی که محلول نمونه به شدت هم زده می شود، مورد بررسی قرار نگرفت. به نظر می رسد حجم ۳/۰ میکرولیتر بهترین حجم برای ادامه کار باشد، اما پس از بهینه کردن شرایط دما حجم ۲/۵ میکرولیتر به عنوان حجم فاز استخراج کننده انتخاب شد.

بهینه سازی اثر دمای فاز دهنده

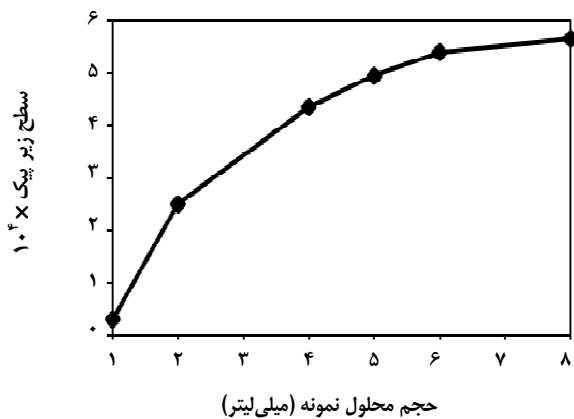
به دلیل اینکه ضریب های نفوذ آنالیت ها به دما وابسته هستند، بنابراین یک دمای بهینه برای استخراج وجود دارد. دما تأثیر چشمگیری بر روی سینتیک و ترمودینامیک فرایند استخراج دارد. روشن است که با افزایش دما، میزان آنالیتی که به فاز فضای بالایی وارد می شود افزایش می یابد، فرایندی که برای میکرواستخراج از فضای بالایی، دلخواه می باشد، اما از یک دما به بعد، با زیادتر شدن دما، از استخراج کاسته می شود. این موضوع به دلیل آن است که فرایند جذب آنالیت به درون قطره، فرایندی گرمازا می باشد. به این منظور بازه دمای از ۱۰/۰ تا ۵۰/۰ درجه سانتیگراد با قرار دادن ظرف حاوی نمونه آبی، درون یک حمام آب مورد مطالعه قرار گرفت. از حجم ۲/۵ میکرولیتری برای میکرو قطره استفاده شد. با توجه به شکل ۷ می توان دید که با افزایش دما از ۱۰/۰ تا ۳۰/۰ درجه سانتیگراد افزایشی در سیگنال تجزیه ای و در نتیجه استخراج آنالیت ایجاد شده است و به کارگیری دماهای بالاتر منجر به کاهش استخراج می شود، بنابراین دمای ۳۰/۰ درجه سانتیگراد برای محلول نمونه انتخاب شد و در ادامه کار این دما به عنوان دمای بهینه به کار گرفته شد.

بهینه سازی اثر حجم نمونه (فاز دهنده)

در میکرواستخراج فاز مایع از فضای بالایی، ترکیب K_{oh} (ثابت توزیع فضای فوقانی - قطره آلی) و K_{ns} (ثابت توزیع محلول - فضای بالایی) اهمیت اثر حجم نمونه روی مقدار آنالیت استخراج شده در میکروقطره را نشان می دهند. افزایش در حجم نمونه و در نتیجه کاهش در حجم فضای فوقانی مقدار آنالیت استخراج شده را افزایش می دهد که منجر به افزایش حساسیت می شود [۱۹، ۱۸]. اثر حجم فاز دهنده بر روی میزان استخراج آنالیت مورد نظر به صورت زیر بررسی شد. حجم های ۱ و ۲ و ۴ و ۶ و ۸ میلی لیتر از محلول ایزوآمیل استات برداشته و استخراج صورت گرفت.

جدول ۱- شرایط بهینه برای استخراج ایزوآمیل استات با روش HS-LPME-GC-FID.

عامل مؤثر برای استخراج	مقدار بهینه شده
حلال استخراج کننده	بنزیل الکل
سرعت همزدن	۱۲۵۰ دور در دقیقه
زمان استخراج	۱۵٫۰ دقیقه
حجم میکروقطره	۲/۵ میکرولیتر
دمای محلول	۳۰/۰ درجه سانتیگراد
حجم فازدهنده	۵٫۰ میلی لیتر
مقدار نمک	۰٫۳۴ گرم برمیلی لیتر

شکل ۸- اثر حجم نمونه آبی (فاز دهنده) بر کارایی استخراج نسبی آنالیت.

شکل ۹- اثر غلظت نمک سدیم کلرید بر کارایی استخراج نسبی آنالیت.

نتیجه‌های به دست آمده از تأثیر حجم فاز دهنده روی پاسخ تجزیه‌ای دستگاه در شکل ۸ نشان می‌دهد که با افزایش حجم فاز دهنده از ۱ تا ۸ میلی‌لیتر در یک ویال با حجم ثابت ۱۰ میلی‌لیتر، میزان استخراج و در نتیجه سطح زیر پیک آنالیت افزایش می‌یابد، علت این افزایش در سیگنال این است که حجم فضای بالایی کاهش یافته و در نتیجه امکان استخراج بیشتر در قطره فراهم می‌شود. ولی به‌خاطر اینکه در حجم‌های بالا احتمال آلوده شدن قطره به محلول وجود داشت و همچنین احتمال افتادن قطره افزایش می‌یافت بنابراین حجم ۵ میلی‌لیتر به‌عنوان حجم بهینه در این پژوهش انتخاب شد.

اثر قدرت یونی

در روش HS-LPME بسته به آنالیت‌های مورد نظر، افزایش در قدرت یونی محلول آبی ممکن است که اثرهای گوناگونی روی استخراج داشته باشد: ممکن است باعث افزایش استخراج شود [۲۲ - ۲۰]، بدون اثر باشد [۲۵-۲۳] و یا اینکه استخراج را محدود کند [۲۶ ، ۲۰]. برای بررسی اثر اضافه کردن نمک روی میزان استخراج، از ویال‌های دارای ۵ میلی‌لیتر محلول آبی ۱ میلی‌گرم بر لیتر نسبت به ایزوآمیل استات استخراج انجام شد درحالی که به آنها سدیم کلرید با غلظت‌های مختلف در بازه‌ی ۰/۱ تا ۰/۴ گرم بر میلی‌لیتر افزوده شده بود. در شکل ۹ مساحت زیر پیک آنالیت بر حسب تابعی از غلظت نمک سدیم کلرید افزوده شده رسم شده است. با افزایش نمک، قدرت یونی محلول افزایش می‌یابد و مولکول‌های آب بیشتر تمایل دارند که در اطراف یون‌های نمک اضافه شده تجمع یابند، در نتیجه از حلالیت ماده آلی در آب کم شده و فراریت آن زیاد می‌شود و مقدار بیشتری ماده آلی وارد فضای بالایی شده و استخراج افزایش می‌یابد. بنابراین غلظت ۰/۳۴ گرم بر میلی‌لیتر به‌عنوان مقدار بهینه نمک انتخاب شد پارامترهای بهینه شده برای روش HS-LPME-GC-FID در جدول ۱ نشان داده شده است.

محدوده خطی کالیبراسیون، حد تشخیص و دقت

منحنی کالیبراسیون برای ایزوآمیل استات در گستره غلظتی ۱۳۰۰-۵ میکروگرم بر لیتر رسم شد. برای هر نقطه، سه آزمایش تکراری انجام گرفت. حد تشخیص (DL) با توجه به معادله (۱) برای ایزوآمیل استات ۰/۵ میکروگرم بر لیتر و گستره خطی منحنی کالیبراسیون ۱۳۰۰ - ۵ میکروگرم بر لیتر محاسبه شد ($R^2 = 0.999$). ضریب تغلیظ برای ایزوآمیل استات ۲۷۴ درصد تعیین شد.

جدول ۲- عددهای با ارزش برای میکرواستخراج از فضای فوقانی، برای ایزوآمیل استات.

شیب	عرض از مبدا	ضریب همبستگی در محدوده خطی منحنی (R ^۲)	محدوده خطی منحنی کالیبراسیون (میکروگرم بر لیتر)	حد تشخیص (میکروگرم بر لیتر)	ضریب تغلیظ (%)
۰/۰۱۱۸	۰/۳۲۷۸	۰/۹۹۹	۵-۱۳۰۰	۰/۵	۲۷۴

جدول ۳- نتیجه‌های اندازه‌گیری ایزوآمیل استات در نمونه آب شهر زاهدان (n=۴).

نمونه	مقدار افزوده شده (میکروگرم بر لیتر)	مقدار یافت شده (میکروگرم بر لیتر)	درصد بازیابی ^(۲)	انحراف استاندارد نسبی (% RSD ^(۱))
آب شهر آلوده شده با ایزوآمیل استات	۵۰/۰	۵۱/۰	۱۰۲/۱	۲/۷۵
	۲۰۰/۰	۲۰۳/۵	۱۰۱/۸	۲/۳۹
	۴۰۰/۰	۴۱۲/۸	۱۰۳/۲	۲/۷۹

(۱) Relative Standard Deviation

(۲) Recovery

جدول ۴- نتیجه‌های اندازه‌گیری ایزوآمیل استات در نمونه صابون مایع.

مقدار واقعی ایزوآمیل استات در صابون (میلی گرم بر لیتر)	مقدار به‌دست آمده از روش ^۱ (میلی گرم بر لیتر)	مقدار به‌دست آمده از روش ^۲ (میلی گرم بر لیتر)	انحراف استاندارد نسبی (%RSD) (n=۳)		درصد بازیابی	
			روش ^۱	روش ^۲	روش ^۱	روش ^۲
۲۲۰	۲۲۴	۲۲۷	۲/۴۸	۲/۷۴	۱۰۱/۸۲	۱۰۳/۱۸

۱- روش منحنی کالیبراسیون، ۲- روش استاندارد افزایشی، ۳- n= تعداد دفعات تکرار آزمون

نتیجه‌گیری

روش میکرواستخراج مایع از فضای بالای، HS-LPME، روشی سریع، ارزان، ساده با دقت خوب و تکرار پذیری مناسب برای اندازه‌گیری ایزوآمیل استات است که از حجم بسیار ناچیز حلال (۲/۵ میکرولیتر)، جهت استخراج استفاده شده است. هر آنالیز حدود ۱۴/۵ دقیقه به طول می‌انجامد این فناوری حساسیت بالا و حد تشخیص پایینی دارد و می‌تواند مقادیر کمی بسیار کم در حد میکروگرم بر لیتر ایزوآمیل استات را اندازه‌گیری کند. این روش برای آنالیز، نیاز به دستگاه‌ها و وسایل آزمایشگاهی گران قیمت و پیچیده ندارد همچنین استخراج و پیش تغلیظ ایزوآمیل استات در یک مرحله صورت می‌گیرد.

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۱۰/۲۱ ؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۱۱/۴

$$DL = 3 S_b / m \quad (1)$$

بازه‌ی خطی منحنی کالیبراسیون، ضریب همبستگی در بازه‌ی خطی منحنی، حد تشخیص، ضریب تغلیظ، شیب و عرض از مبدا برای ایزوآمیل استات، در جدول ۲ نشان داده شده‌اند. سپس کارایی روش جهت استخراج از نمونه‌های آب و صابون مایع بررسی شد. جدول ۳ نتایج استخراج ایزوآمیل استات از نمونه آب شهر زاهدان به کمک فناوری مورد نظر را نشان می‌دهد. در نمونه صابون مایع با غلظت ۲۲۰ میلی گرم بر لیتر علاوه بر استفاده از منحنی کالیبراسیون، از روش استاندارد افزایشی^(۱) نیز، برای تعیین مقدار ایزوآمیل استات استفاده شد. انحراف استاندارد نسبی و درصد بازیابی برای هر دو روش در جدول ۴ آورده شده است.

(۱) Standard Addition

مراجع

- [1] <http://facultystaff.vwc.edu/~jeaster/courseinfo/312/312Nature2003.html# Isopentyl %20Acetate>.
- [2] http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/dtasht/_icsc03/icsc0356.pdf.
- [3] <http://www.osha.gov/dts/sltc/methods/partial/pv2142/pv2142.html>.
- [4] <http://www.bartleby.com/61/21/B0052100.html>.
- [5] <http://www.itim-cj.ro/PIM/2003/volum/poster Mole Cula/PM13.doc>.
- [6] Haràk T., Kellner V., Čulík J., Jurková M., Čejka P., Determination of Some Beer Flavors by Stir Bar Sorptive Extraction and Solvent Back Extraction, *J. Inst. Brew.*, **113**, p. 154 (2007).
- [7] Lord, H. and Pawliszyn, J., Evolution of Solid Phase Microextraction Thechnology, *J. Chromatogr. A*, **855**, p. 153, (2000).
- [8] Pawliszyn, J., Sample Preparation Quo Vadis?, *Anal. Chem.*, **75**, p. 2543 (2003).
- [9] Belord, R.G. and Pawliszyn, J., The Application of Chemically Modified Fused Silica Fibers in the Extraction of Organics from Water Matrix Samples and Their Rapid Transfer to Capillary Columns, *Water Pollut. Res. J. Can.*, **24**, p. 179 (1989).
- [10] Arthur, L.C. and Pawliszyn, J., Solid Phase Microextraction with Thermal Desorption Using Fused Silica Optical Fibers, *Anal. Chem.*, **69**, p. 2145 (1990).
- [11] Colombini, V., Bancon-Montigny, C., Yang, L., Maxwell, P., Sturgeon, and R.E., Mester, Z., Headspace Single Drop Microextraction for the Detection of Organotin Compounds, *Talanta*, **555**, p. 63 (2004).
- [12] Khajeh, M., Yamini, Y. and Hassan, J., Trace Analysis of Chlorobenzenes in Water Samples Using Headspace Solvent Microextraction and Gas Chromatography/Electron Capture Detection, *Talanta*, **69**, p. 1088 (2006).
- [13] Kaykhaei, M. and Rahmani, M., Head Space Liquid Phase Microextraction for Quantitation of Hexanal in Patato Crisps by Gas Chromatography, *J. Sep. Sci.*, **30**, p. 573 (2007).
- [14] Melwanki, M.B., Hsu, W. and Huang, S., Determination of Clenbuterol in Urine Using Headspace Solid Phase Microextraction or Liquid- Liquid- Liquid Microextraction, *Anal. Chim. Acta*, **552**, p. 67 (2005).
- [15] Trankeviciute, A., Kazlauskas, R. and Vickackaite, V., Headspace Extraction of Alcohols into a Single Drop, *Analyst*, **126**, p. 1674 (2001).
- [16] Shariati - Feizabadi, S., Yamini, Y. and Bahramifar, N., Headspace Solvent Microextraction and Gas Chromatographic Determination of Some Polycyclic Aromatic Hydrocarbons in Water Samples, *Anal. Chim. Acta*, **489**, p. 21 (2003).
- [17] Psillakis, E. and Kalogerakis, N., Application of Solvent Microextraction to the Analysis of Nitro Aromatic Explosives in Water Samples, *J. Chromatogr. A*, **907**, p. 211 (2001).
- [18] Gorecki, T. and Pawliszyn, J., Effect of Sample Volume on Quantitative Analysis by Solid Phase Microextraction, *Analyst*, **122**, p. 1079 (1997).

- [19] Liompart, M., Li, K. and Fingas, M., Headspace Solid Phase Microextraction (HS-SPME) for the Determination of Volatile and Semivolatile Pollutants in Solids, *Talanta*, **48**, p. 451 (1999).
- [20] Shen, G. and Lee, H.K., Headspace Liquid Phase Microextraction of Chlorobenzenes in Soil with Gas Chromatography Electron Capture Detection, *Anal. Chem.*, **75**, p. 948 (2003).
- [21] Zhao, L., Zhu, L. and Lee, H.K., Analysis of Aromatic Amines in Water Samples by Liquid-Liquid- Liquid Microextraction with Hollow Fibers and High-Performance Liquid Chromatography, *J. Chromatogr. A*, **963**, p. 239 (2002).
- [22] Basheer, C., Lee, H.K. and Obbard, J.P., Determination of Organo Chlorine Pesticides in Sea Water Using Liquid Phase Hollow Fiber Membrane Microextraction and Gas Chromatography, *J. Chromatogr. A*, **968**, p. 191 (2002).
- [23] Zhu, L., Zhu, L. and Lee, H.K., Liquid- Liquid- Liquid Microextraction of Nitrophenols with a Hollow Fiber Membrane Prior to Capillary Liquid Chromatography, *J. Chromatogr. A*, **924**, p. 407 (2001).
- [24] Uglund, H.G., Krogh, M. and Rasmussen, K.E., Liquid Phase Microextraction as a Simple Preparation Technique Prior to Capillary Gas Chromatographic Determination of Benzodiazepines in Biological Matrices, *J. Chromatogr. B*, **749**, p. 85 (2000).
- [25] Zhu, L., Ee, K.H., Zhao, L. and Lee, H.K., Analysis of Phenoxy Herbicides in Bovine Milk by means of Liquid- Liquid- Liquid Microextraction with a Hollow Fiber Membrane, *J. Chromatogr. A*, **963**, p. 335 (2002).
- [26] Psillakis, E. and Kalogerakis, N., Hollow Fiber Liquid Phase Microextraction of Phthalates Esters from Water, *J. Chromatogr. A*, **999**, p. 145 (2003).